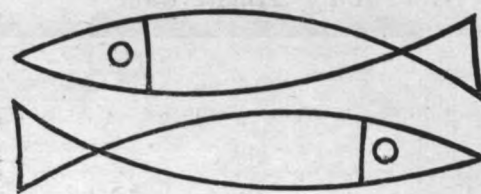

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer

adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

G. van Atten / Gorinchem

De verzoeking in de woestijn (2)

Markus 1 : 11, 12

Tweede Adam

Omdat Jezus zich met ons vereenzelvigt, wordt Hij de woestijn in gedreven, de strijd in. Hij moet de plaats van de mens innemen, vanaf het begin. Hij moet, kunnen we zeggen, het begin weer terug zien te vinden. Hij moet de draad opnemen, waar Adam die heeft laten vallen. De draad van de geschiedenis van Gods Koninkrijk.

De Here had die draad aan de mens in handen gegeven.

Daarvoor was de mens geschapen naar het beeld en de gelijkenis van God: Hij mocht Gods Koninkrijk vestigen op aarde. Een rijk van vrede en liefde, van gerechtigheid.

Deze draad had de mens laten vallen. Hij ging bouwen aan een eigen koninkrijk. Hij was — het woord „draad” roept die gedachte op — aan een eigen breiwerk begonnen; maar dat kon niet meer en niets beters worden dan broddelwerk.

Dat eigen koninkrijk van de mens werd het rijk van de vijand, het domein van de slang.

De satan — Gods tegenstander — was er op uit, het rijk van God te vernietigen. Met die bedoeling was hij naar de aarde gekomen. En de eerste confrontatie van de mens met de satan werd een nederlaag voor de mens. Hij koos de partij van de vijand.

Hij gaat opnieuw de oorlog voeren, die Adam had verloren.

De eerste mens had partij gekozen tegen God — voor de satan.

De tweede mens — Hij, die zich met ons vereenzelvigt — moet opnieuw kiezen. Ook Hij wordt geconfronteerd met de vijand.

Welke kant zal Hij kiezen?

Zijn keus zal beslissend zijn. Er komt, om zo te zeggen, geen derde Adam meer. Het lot van heel de wereld ligt in Zijn handen, zoals het eerder lag in de handen van de eerste mens.

Dat is de spanning in de verzoeking van Jezus.

In goede handen

Misschien voelen we de spanning van die strijd niet zo goed aan, omdat we er van uit gaan: Jezus was de Zoon van God — het kon toch eigenlijk niet mis gaan!

Het is waar: wat dat betreft kon het niet mis gaan.

Het kon ook hierom niet mis gaan, omdat de Here beloofd had, dat de nakomeling van de vrouw de kop van de slang zou vermorzelen. De Here zelf had de afloop al voorzien.

Toch: dat neemt de spanning niet weg.

De spanning was toch ook niet weg, toen in de tweede wereldoorlog de overmacht van de geallieerden zonneklaar gebleken was? Iedereen wist toen wel: het einde van de oorlog is een kwestie van tijd. De afloop staat wel vast. Toch was de opmars van de geallieerden nog een zware en bloedige strijd.

Zo was ook de strijd van de Here Jezus tegen de satan in de woestijn een echte strijd, en een zware. Want ook voor Hem geldt: de beloften van de Here komen alleen uit in de weg van geloof en gehoorzaamheid. Niet voor niets lezen we in Hebr. 5 : 8 dat Hij, hoewel Hij de Zoon was, de gehoorzaamheid heeft geleerd uit hetgeen Hij heeft geleden. Het ging niet vanzelf. Het lijden niet, in Gethsemané en aan het kruis; en het strijden niet, hier in de woestijn.

De Zoon van God was echt mens — met alle moeite van dien.

Een zware strijd

Jezus, de tweede Adam, moest de strijd voeren onder moeilijker omstandigheden dan de eerste Adam. Die eerste Adam stond in een paradijs. Midden tussen de dieren — maar op een andere manier dan Jezus. Voor Adam betekende het leven tussen de dieren een leven in Gods vredige schepping. Een paradijs zoals dat, naar de tekening van Jes. 11, terugkomt in het messiaanse vredesrijk.

Voor Jezus betekent het zijn bij de dieren: zijn in de woestijn, waar geen mensen zijn. Zijn in het kamp van de vijand.

De eerste Adam moest een vreemde vijand buiten de deur houden.

De tweede Adam moet een binnengedrongen vijand weer naar buiten werken; een vijand die zich in Gods mooie schepping had genesteld en er een woestijn van had gemaakt.

Christus wordt gedreven naar vijandelijk gebied.

En daar wordt Hij veertig dagen verzocht.

Opnieuw treft ons een verschil in de tekening, die Markus geeft, met de beschrijving van Mattheüs en Lukas. Die zeggen, dat de verzoeking pas na veertig dagen begon. Ze vertellen precies, wat er na die veertig dagen gebeurde: hoe de satan zijn verzoeken inkleedde, en hoe de Here Jezus die weerstond.

Markus slaat dat allemaal over.

Het is, alsof hij ons alleen maar de intense spanning van die strijd wil laten voelen, en de ontzettende zwaarte van de verzoeking.

Veertig dagen werd Hij verzocht.

Veertig is in de Bijbel een vol getal. We kunnen denken aan de dagen van de zondvloed en aan de jaren van Israëls omzwervingen in de woestijn. In die gevallen heeft het getal te maken met de straf van God.

U kunt ook denken aan de reis van Elia naar de berg Horeb en aan Mozes' verblijf bij de Here op de Sinaï. Daar hebt U een volle tijd van

gemeenschap met en kracht voor de Here.

Duidelijk is: het is een vol getal.

Zo is de tijd van de verzoeking een „volle” tijd geweest voor de Here Jezus. Zodat aan het einde van de strijd gezegd kan worden: Hij heeft de goede strijd gestreden — en het geloof behouden.

Dat laatste ook.

Markus vertelt eigenlijk helemaal niet, hoe het afliep, zoals Mattheüs en Lukas dat wel doen. Hij sluit dan in bij zijn laatste woorden: en de engelen dienden Hem.

In en na de strijd stonden de hemelse legerscharen Hem terzijde.

In de oude tijden streden ze voor Israël — we denken aan Elisa in Dothan. Later, op het heetst van de strijd, stond een engel naast de Here Jezus in Gethsemané. En nu: zijn ze niet allen dienende geesten, die uitgezonden worden ten dienste van hen, die het heil zullen beërven? (Hebr. 1 : 14).

Onze strijd

Dat Jezus won in de woestijn, betekent niet, dat wij nu buiten schot blijven. Wel, dat we in de strijd dit woord meekrijgen: acht het voor louter vreugde, broeders, wanneer gij in velerlei verzoeken valt, want gij weet, dat de beproefdheid van Uw geloof volharding uitwerkt (Jac. 1 : 2, 3). De vijand hoeft niet van ons te winnen. Vechten tegen de duivel en zijn ganse rijk betekent: de oorlog ingaan, waarin Hij ons voorging. Hij besliste de strijd.

Met Hem kunnen we het leven in — de strijd — en zo: de vrede in.

IN DIT NUMMER

- 253 Ds G. van Atten, De verzoeking in de woestijn (2)
- 254 Drs H. de Jong, Christelijke Theologie na Auschwitz (3)
- 255 Ds H. van der Kwast, In Amerika
- 256 D. W. L. Milo, Klassiek gereformeerd
- 257 Drs O. Mooiweer, Boekbespreking

H. d. Jong / Amsterdam

Christelijke Theologie na Auschwitz (3)

Afvallig christendom

Zo nog eens overdenkend wat ik tot dusver over ons onderwerp geschreven heb, stel ik mezelf de vraag: ben je nu toch niet bezig heel dat afschuwelijke verschijnsel van het Europese antisemitisme van je af te schuiven? Toch niet, zo is mijn antwoord. Ik kan het boek van dr Jansen niet lezen zonder diepe schaamte over deze schandvlek die op ons werelddeel rust. En toch wil ik blijven trachten te nuanceren. Schuld moet niet als een emmer zwarte verf over de hoofden van de menigte worden uitgeslingerd. En helemaal onverdragelijk is het wanneer de minst schuldigen het meest worden belast. Vandaar mijn verdediging van het calvinisme. En dan toch eenmaal bezig zijnde met het nuanceren zou ik wel de stelling aandurven dat antisemitisme in Europa typisch iets is voor een *afvallig christendom*; voor een christendom dat de levende band met de Here Jezus Christus kwijt is en het diepe conflict met het jodendom niet langer geestelijk beleeft; voor een christendom dat het verschil met de Joden sociaal, economisch en zelfs racistisch duidt en zich daarvoor meent op de Bijbel te kunnen beroepen; voor een christendom dat de bijbelkennis onder de mensen (bij voorbeeld ten aanzien van de Farizeërs) misbruikt om een platte anti-joodse stemming aan te kweken, maar aan het eigenlijke geschil met het joodse geloof zelfs bij benadering niet toekomt. Wanneer ik zo het afvallige christendom aanwijs als de hoofdschuldige van het Europese antisemitisme, voeg ik daar direct aan toe dat voor die afval niemand immuun is en dat dus uitglidingen in antisemitische richting ons allen bedreigen (zoals we bij Luther hebben gezien). Toch maakt het een groot verschil of je bij jezelf tegen die geloofsafval strijdt dan wel of je je daarin oefent. Waar christenen ophouden hun geestelijk leven vanuit Christus te voeden en naar Christus' geboden in te richten, daar met name ontstaat een sfeer waarin de gifplant van het antisemitisme grote kansen krijgt. Juist zoals men in protestantse kringen die aan hun oorsprongs-niveau ontzonken zijn een plat en ongeestelijk antipapisme kan aantreffen. Ook daar vind je het schaamteloze misbruik van het religieuze conflict voor de hetze tegen de Katholieken.

De dode kat

Er zijn meer soorten van antisemitisme, maar in Europa heeft het inderdaad te maken met de evangelieprediking. Niet in die zin dat deze prediking er de wortel van is. Dat is een beschuldiging die dr Jansen ten onrechte lanceert en waar hij zelfs het Nieuwe Testament in betrekt (pg. 157/8, 418/9). Tussen de (inderdaad óók anti-judaïstische) prediking van het Nieuwe Testament en het Europese antisemitisme ligt wel 'n verband maar het is niet oorzakelijk. Het is te vergelijken met het verband tussen zonnewarmte en een katten-kadaver. Is de kat levend dan doet de zon haar aan alle kanten goed. Maar is het beest dood, dan bespoedigt de zonnewarmte 't verrottingsproces. Je kunt niet zeggen dat de zon de dood van de kat veroorzaakt; die dood komt ergens anders vandaan. Echter, als de dood eensmaal is ingetreden, dan misbruikt hij de zonnewarmte. Zo misbruikt een van zijn wortels afgesneden christendom het evangelie voor anti-joodse hetzes en tenslotte zelfs voor Joden-vervolging. Kan het Evangelie dat helpen? Nee, net zo min als de zon in het voorbeeld. We moeten de oorzaak zoeken waar die ligt: bij de geestelijke afstand die onze cultuur van het evangelie genomen heeft. Daarom is een dood christendom voor het jodendom het

gevaarlijkst. Dat is wat de tweede wereldoorlog ons heeft laten zien.

Solidariteit?

Maar is het wel geoorloofd om de schuldbrief aan zo een bepaald adres te sturen? Is dat niet in strijd met de solidariteits-gedachte? Dr Jansen schrijft op pg. 428/9: „Toen alle slachtoffers Joden waren, waren alle moordenaars christenen” (Elie Wiesel), in het beste geval indifferente toeschouwers. Christenen spreken meestal over de 'Endlösung' als over iets dat door een bijzonder goed georganiseerde, bijzonder gewetenloze en bijzonder kleine groep van mensen is gerealiseerd en dan voegen zij onmiddellijk eraan toe dat de nazi's natuurlijk geen christenen waren, dat de kerken ook vervolgd werden, dat het volk blind was en in verwarring werd gebracht... maar zij ontwijken de belangrijkste vraag: Was Hitler alléén schuldig?” En op pg. 446 schrijft hij: „...dat de misdaden niet begaan zijn door heidenen maar door gedoopte christenen” en van F. W. Marquardt citeert hij op pg. 447 met instemming de uitspraak dat „Auschwitz ons vandaag raakt als niet meer en niet minder dan een gericht over ons christendom; een gericht over de manier waarop wij christenen waren en zijn; sterker — vanuit de optiek van de slachtoffers van Auschwitz —: Auschwitz raakt ons als gericht over ons christendom zelf. En Auschwitz raakt ons als oproep tot omkeer. Niet alleen ons gedrag moet anders, ons geloof zelf moet veranderen. Die omkeer raakt het wezen van het christendom, zoals we dat tot nu toe begrepen hebben”. Het is duidelijk dat de solidariteits-gedachte hier ten uiterste is doorgevoerd. Maar waarom worden dan in dit zelfde boek kritiekloos de stellingen aangehaald van een zekere Jules

Isaac, waarin deze onder meer beweert (pg. 479): „Jezus nu heeft volgens de evangeliën tevoren duidelijk aangegeven wie voor zijn lijden verantwoordelijk waren: de hogepriesters, de notabelen en leraren, een slag mensen waarvan het joodse volk net zo min het monopolie heeft als welk ander volk ook”? Als een Jood zich zo gemakkelijk van zijn historische medeverantwoordelijkheid voor de dood van Jezus kan ontdoen, zou het dan een christen verboden zijn om achter de doop van Hitler en zijn trawanten, niet in feitelijke maar in geestelijke zin, een vraagteken te zetten? Ik meen toch rustig te kunnen stellen dat het Sanderin van destijds in geestelijke zin meer joods was dan dat Hitler en de zijnen christelijk waren. Het is tekenend voor de geringe mate van objectiviteit bij de schrijver dat hij op dit aangelegen punt zo onkritisch met twee maten meet of laat meten. Maar hoe dat nu verder ook zij, ik geloof dat er christenen en zelfs christelijke gemeenten zijn die zonder zelfverheffing en met een goed geweten kunnen zeggen dat zij aan antisemitisme of Joden-vervolging part noch deel hebben (gehad), precies zoals er in het begin van onze jaartelling Joden zijn geweest die aan de dood van Jezus onschuldig waren. Deze besten mogen we niet wegverven of met het solidariteits-sop overgieten. Daarvoor hebben we hen te hard nodig. We ontkomen er gewoon niet aan om hier, zoals op elk ander gebied, te onderscheiden tussen echte christenen en schijn-christenen, zoals ik dan ook gedaan heb. Dr Jansen doet het m.i. te weinig.

Schuldig aan Jezus' dood

Maar nu schampten we zoëven in het voorbijgaan aan het uiterst gevoelige punt van de schuld der Jo-

pastorale notities

door
H. Amelink

APOSTOLICUM

In deze democratische individualistische tijd hoort en leest men wel eens kritiek op het apostolicum. Men zegt wel dat er in die 12 artikelen te snel wordt overgegaan van „geboren uit de maagd Maria” naar het „die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd”. Er is toch meer gebeurd in het leven van de Heer? Heeft Hij niet het koninkrijk gepredikt? Feitelijk verwijt men deze belijdenis eenzijdigheid. Op het eerste gehoor zit er iets in deze kritiek. Maar dan toch alleen maar op het eerste

gehoor. De oude Heidelberger heeft het goed begrepen als die zegt dat de Here Jezus de ganse tijd van Zijn leven op aarde heeft geleden. Men zou op deze grond ook Paulus eenzijdigheid kunnen verwijten als hij zegt dat hij van niets anders wil weten dan van Jezus Christus en Die gekruisigd. Dat is ook niet eenzijdig. Paulus wist natuurlijk wel dat de Heer hier rond gewandeld en gepredikt heeft. Hij kende de andere heilsfeiten ook wel. Maar de Zoon van God is op aarde gekomen, heeft geleefd hier, om te kunnen sterven. Hebr. 2 : 14, 15. De apostelen die ons met het gezag van

de Heer Zelf verklaren wat Hij gezegd en gedaan heeft, leren ons dat Hij het koninkrijk gevestigd heeft op Zijn eigen bloed. Dat was de opdracht van de Vader. Johannes 10 : 17, 18. Jezus Christus wordt ons als gekruisigde gepredikt. Galaten 3. Dat sluit alle werken uit. Dat sluit in dat zo alleen het koninkrijk komt. In de proclamatie van de rechtvaardiging van de goddeloze om Jezus' wil alléén breekt het koninkrijk zich baan. Paulus is tot deze eenzijdigheid bekeerd toen hij tot staan gebracht werd op de weg naar Damascus. Tot deze eenzijdigheid moeten we allemaal steeds weer bekeerd worden. Dat heeft de Catechismus en dat heeft het apostolicum goed begrepen. 2 Korinthiërs 5 : 14, 15.

H. Amelink, Aalten

KERKELIJK LEVEN

den aan de dood van Jezus. Hoe is het daarmee eigenlijk gesteld? Het is begrijpelijk dat er ook onder de christenen velen zijn die na alles wat er in de historie met die beschuldiging is uitgehaald daarover niet meer willen horen. Toch, willen we elkaar als Joden en christenen serieus blijven nemen, dan moeten we het erover hebben. In alle objectiviteit dan moet vastgesteld worden dat het Jodendom van toen en daar in zijn officiële vertegenwoordigers als hoofdschuldige aan Jezus' dood is aan te wijzen. Ik weet wel dat ook Pilatus en in hem de Romeinse overheid een deel van die schuld draagt, maar het is zoals Jezus tot Pilatus zegt: hij die Mij aan u heeft overgeleverd heeft groter zonde (Joh. 19 : 11). Dat Pilatus een geringer aandeel in de schuld heeft dan de joodse leiding komt niet doordat hij een niet-Jood was, maar omdat hij verder van de goddelijke openbaring in Christus afstond. Omgekeerd moeten wij het schuldig zijn van de Joden niet uit hun Jood-zijn verklaren, maar uit het feit dat zij als volk onder de goddelijke openbaring in hoge mate verantwoordelijk zijn te stellen. Als Jezus' dood binnen de Nederlandse samenleving van onze dagen zou plaatsvinden — en eigenlijk kan ik mij het proces tegen Hem op onze Dam of zo iijzig duidelijk voorstellen — dan zou om dezelfde reden het Nederlandse volk daarvoor in hoge mate verantwoordelijk moeten worden gesteld. En dat zou dan niets met ons Nederlanderschap te maken hebben, maar hiermee dat het licht van Gods openbaring onder ons zo klaar geschinen heeft.

Serieus nemen

Ik zou willen dat het Jodendom, in zoverre het zich rekenschap van dit verleden geeft en daar geen afstand van doet door schuldbelijdenis, voor deze verantwoordelijkheid manmoedig stónd. Ik zou hen dan bestrijden maar niet verachten, laat staan vervolgen. Waarom niet? In de eerste plaats omdat ik hun rechter niet ben en vervolgens omdat ik er zonder meer vanuit ga dat zij in hun zware vonnis over Jezus oprecht en te goeder trouw zijn geweest. De beschuldiging luidde immers 'godslastering', omdat Jezus zichzelf als de Zoon van God beleed? Wel, wie om deze reden en op deze beschuldiging een evenmens ter dood brengt of laat brengen, moet door

een brandende ijver voor de eer van God bezielde zijn. Dat verdient respect. Laat ik het zo stellen: Als ik er helemaal niets van geloofde dat Jezus Christus de Zoon van God is, dan zou ik, toen levende, het Jodendom zijn bijgevallen in zijn doodvonnis over Jezus en dan zou ik, nu levende, zijn (ter dood?) veroordeling verdedigen. Immers, wie in een geplaagde tijd, vergelijkbaar met de onze, als niets meer dan mens, zegt: „Komt tot mij, allen die vermoeid en belast zijt, en ik zal u rust geven; neemt mijn juk op u en leer van mij, want ik ben zachtmoedig en nederig van hart, en gij zult rust vinden voor uw zielen; want mijn juk is zacht en mijn last is licht” (Matth. 11 : 28-30), — die is een aartsbedrieger en verdient inderdaad niet te leven. Wie zonder de Zoon van God te zijn zegt: „Wie van u overtuigt mij van zonden?” (Joh. 8 : 46), is een onuitstaanbare kwal (al zou ik hem geloof ik laten lopen). Wie op enkel menselijke titel zegt: „Zalig zijt gij, wanneer men u smaadt en vervolgt... om mijnentwil...” (Matth. 5 : 11), is die niet waard zelf gesmaad en vervolgd te worden? Wij vergeten wel eens (en met name de moderne theologie vergeet het stelselmatig!) dat als we het God-zijn van Jezus 'aftrekken' er niet zomaar 'een best aardige man' overblijft, maar een misdadiger en een volksverleider en — inderdaad — een godslasteraar. En als wij tegenwoordig zulke mensen ongemoeid laten dan is dat niet aan onze tolerantie toe te schrijven — immers, wanneer ook maar het kleinste eigenbelang op het spel staat, blijkt van die verdraagzaamheid maar erg weinig — maar dan komt dat voor rekening van onze onverschilligheid en gemakzucht. Daarom, als we Jezus' terdoodveroordeling naar de maatstaven van die tijd beschouwen, — nee, dan zeg ik niet dat we er begrip voor krijgen; dat kan geen sterfeling van ons verlangen. Maar wel leidt dat ertoe, dat we het vonnis en het proces waarlangs het tot dit vonnis gekomen is volstrekt serieus nemen en zeggen: jullie zouden gelijk hebben — als niet Jezus de Christus, de Zoon van de Levende God was.

Maar komen we zo langs een sympathiek omweggetje toch weer niet terecht bij de oude beschuldiging van 'Godsmoord', die in de geschiedenis zulke heftige emoties en bloedige reacties heeft losgemaakt? We moeten het daar een volgende keer over hebben.

H. J. van der Kwast/Dronten

In Amerika

Het is in Amerika evenals in ons land een goede gewoonte dat er aan de vooravond van de synode een *bidstond* wordt gehouden.

Aangezien onze kerken voor het eerst ter synode vertegenwoordigd zouden zijn, kwam het ons gewenst voor dat wij ook daar aanwezig waren.

Nu kon ds v. d. Brink niet vóór 8 juni uit ons land vertrekken en daarom kwamen we overeen dat ik de bidstond zou bijwonen.

Daar de dienst op maandag 7 juni gehouden zou worden betekende dit dat ik op vrijdag 4 juni de oversteek al moest maken.

Het week-end mochten wij doorbrengen ten huize van ds Carl Reitsma, die in Lombard, één van de voorsteden van Chicago, woont.

Ds Reitsma is in onze kringen bekend vanwege het feit dat hij kort na de Vrijmaking een tijd in Kampen heeft gestudeerd. In die jaren behoorde hij tot de Protestant Reformed Churches (de zgn. Hoeksema-kerken).

Zelf kende ik coll. Reitsma niet, maar we hadden afgesproken dat hij ons zou afhalen van het vliegveld in Chicago en ter herkenning een nummer van Opbouw zou omhoog steken.

Na aankomst met de gebruikelijke formaliteiten troffen wij ds en mevr. Reitsma al gauw, daar hij, naar te verwachten was, als enige van de afhalers, met *Opbouw stond te zwaaien*.

Al direct werden we getroffen door de hartelijkheid van de ontvangst, waardoor je je al gauw wat thuis voelt in dit grote en vreemde land. Daar Carl Reitsma en zijn vrouw goed op de hoogte zijn van de kerkelijke verhoudingen in Amerika in het gemeen en van de Christ. Reformed Churches in het bijzonder kregen we in onze lange gesprekken een goede voorbereiding op wat ons te wachten stond in Grand Rapids. Door het tijdsverschil tussen Europa en N.Amerika hadden we zeven uur „ingelopen” en dat betekende dat we diezelfde avond al mee konden naar een besloten bijeenkomst van het *Trinity College* aldaar, waar we terecht kwamen tussen een groep Amerikanen, waarvan de meesten onvervalst Hollandse namen hadden, die zij onvervalst Amerikaans uitspraken.

Opnieuw trof ons de hartelijkheid en de belangstelling voor de gasten uit Nederland en vooral de *vrijmoedigheid* en *warmte* waarin men spreekt over de dienst van onze God.

Zo raakten we, met enigszins sla-

perige hoofden, want de dag duurde lang, betrekkelijk gauw wat vertrouwd in de omgang met de broeders en zusters in Amerika. Een hartelijke groet van deze plaats aan de Opbouw-lezers *Carl en Dorothy Reitsma* en nog dank voor alle goede zorgen.

Laat ik als bijzonderheid nog even vertellen dat er in het uitgestrekte Amerika maar één *fietspad* van betekenis is. In dit grote land verplaatsen de mensen zich niet per fiets; daarvoor heeft men de auto's. Een fiets is er voor de sport. Laat nu het enige fietspad in de buurt van Chicago zijn! Die uitdaging kunnen Hollanders niet uit de weg gaan en zo reden we de volgende dag per fiets naar het Billy Graham Centre.

Zelf dacht ik als de naam Chicago viel steeds aan Al Capone en zijn misdadige makkers, maar ik heb nu ontdekt dat er in en rond deze stad veel arbeid wordt verricht in Gods koninkrijk door allerlei kerken en organisaties.

—o—

Met de ervaring opgedaan in enkele boordevolle dagen in Lombard vertrokken we de maandag d.a.v. naar *Grand Rapids*.

Deze plaats met zo'n 300 à 400.000 inwoners wordt in de kringen van de Chr. Ref. Ch. wel „het *Jeruzalem van de States*” genoemd. In deze stad zijn ruim 85 Christ. Ref. Churches en verder kerken van allerlei denominatie.

Er hebben zich destijds in de omgeving daar *veel Nederlanders gevestigd*. In deze buurt liggen de plaatsen: Holland, Zeland, Drente, de Graafschap enz. Hier heeft indertijd ds A. C. van Raalte gewoond, toen hij met veel afgescheidenen de vrijheid van godsdienst zocht in het nieuwe land. In Holland zijn we bij het graf van Van Raalte en zijn kinderen geweest. De telefoongids van Grand Rapids wemelt van Nederlandse namen en de *meest voorkomende naam is*, u raadt het al: *De Vries*.

Op de campus van het Calvin College, waar zo'n twee duizend studenten onderdak vinden worden de vakanties benut voor synoden en andere bijeenkomsten waarvoor logies nodig is.

De synode wordt altijd op deze plaats gehouden.

Na onze aankomst werd bij de administratie ons een kamer aangewezen, die we na enig zoekwerk ook vonden. Het was zoals u begrijpt in 'n *studentenbehuizing* en dat bracht met zich mee dat er één badkamer was voor twee, soms drie kamers. Aanvankelijk gaf dit weinig moeite, maar toen de campus overvol raakte vanwege andere gasten gaf het wel eens complicaties, wanneer sommige broeders in hun badkamer wat dames-lingerie aantroffen en zich afvroegen voor welke verrassingen zij mogelijk nog kwamen te staan.

(vervolg op pagina 256)

D. W. L. Milo / Dalmally

Klassiek gereformeerd

Iemand schreef me: „Zondag hoorde ik bij de kerk nog al wat boze uitlatingen over een artikel van ds H. Amelink. Deze had nog al wat afgegeven op de melodieën, die op de landdag van de E.O. gezongen zijn. Volgens ds A. moet ook een melodie „gereformeerd klinken”. En wat daar verder volgt.

Het gaat blijkbaar om zijn Pastorale Notities van 25 juni. Dat artikel heb ik met aandacht gelezen en, na deze brief, herlezen. Ik vind — als ik ook eens iets mag vinden — met de uitspraak van ds Amelink over het gebruik van onbenullige wijsjes voor onze prachtige psalmen de spijker op de kop geslagen. Ik zou dat zelf hebben kunnen schrijven. Sterker — ik heb zo iets in het verleden geschreven.

Toch wil ik graag nog even doorgaan. Want al ben ik het dikwijls van A tot Y met ds Amelink eens — in dit zijn artikel zie ik kans op een uiteengaan van gedachten; en zo'n kans moet ik toch even aangrijpen. Versta mij goed alstublieft. Ik zoek geen verdeeldheid — ik zoek een meer-voudige belichting van een onderwerp, teneinde dat onderwerp scherper te doen zien. En is dat niet een van de aardigste dingen van ons weekblad: dat redacteurs en medewerkers het in onderdelen niet met elkander eens hoeven te zijn? Als ze het in de hoofdzaken maar eens zijn. Zo iets noemde Schilder meen ik de pluriformiteit

in de kerk. Ten overvloede wordt dit artikel niet geplaatst zonder voorkennis van ds Amelink.

—o—

Eerst die melodieën, waarover ik het met ds A. goed eens ben. Als wij over kerkzang spreken — en psalmzang is kerkzang, voor negen en negentig komma negen repetent procent — dan moeten we wel bedenken, dat wij Gods heilige woorden in de mond nemen. Dat wij die uitspreken voor zijn aangezicht. En dat wij — zoals in het oude verbond al voorgeschreven — daarin heilig zullen zijn, omdat God de Heere Zelf heilig is. Daarom mogen we Calvijn en zijn medewerkers eindeloos dankbaar blijven, dat zij 420 jaar geleden de kerken — die voorheen nooit gezongen hadden! — een zingbaar psalmboek hebben geschonken. Een psalter, voorzien van 124 melodieën, welke op twee na speciaal voor deze psalmen zijn gecomponeerd — en wel volgens aanwijzingen van Calvijn zelf. De legende van O. Douen uit 1878: dat de psalmwijzen uit populaire liedjes zouden zijn opgevouwd, is herhaaldelijk, en definitief door Pierre Pidoux in 1962, weerlegd.

Calvijn verzocht zijn componisten namelijk om „poids et majesté” te betrachten bij het schrijven van psalmwijzen. Poids et majesté moet betekenen: verhevenheid en waardigheid. Hij sprak hierbij over het feit, dat een gezongen waarheid nog beter in ons hart doordringt dan een gesproken waarheid.

Zelfs de techniek van het componeren is vooraf min of meer overeengekomen. Slechts twee notenwaarden zijn gebruikt — dat gaf een minimum aan ritmiek. De omvang van een octaaf werd niet gepasseerd — dat gaf een minimum en maximum aan expansie. De gregoriaanse melismen (waarbij de melodie haar eigen gang ging en de lettergrepen op vele noten uitge-

smeerd werden) zijn op een uitzondering in psalmen 6 en 138 na vermeden: het woord had voorrang op de wijs. De zeven tonen van een modus werden gebruikt — dat leverde een stabiele toonladder, waarop de psalm zich bewegelijk kon waarmaken. Zowel de oude kerktonalie modi als de (toen) moderne majeure- en mineurladders werden door elkaar gebruikt: dat stempelde een jaartal op die wijzen; een jaartal uit het midden van de zestiende eeuw, waarin het kerkelijk gregoriaans — hoewel basis voor alle kerkzang — zijn dwingende greep op het muziekleven bleek te verliezen.

Het bestaan van die 124 psalmmelodieën van het Geneefse psalter is een wonder op zichzelf; is een van de zeer weinige sterk-artistieke vruchten van de Reformatie. Overal ter wereld worden deze psalmwijzen gezongen door mensen, voor wie de psalmen waarde hebben als liederen van Gods verbond. Het herstel van die kunstschat, sedert 1938, is niet minder dan een gave Gods, waarvoor we diep dankbaar mogen zijn. Het betekent immers niet minder dan de voortzetting van christelijke zang, die in het moderne muziek-idioom zich volledig inpast en aan alle eisen, zowel van muziek als religie, voldoet. Terwijl die zang tegelijk gans anders en eigensoortig en herkenbaar is gebleven tegenover alle modieuze decadentie in de muziekwereld.

De kerken welke de psalmmelodieën hebben losgelaten voor onbenullige wijzen hebben daar zelf de last van. Ik denk met name aan de Engelse en aan de Zuidafrikaanse kerken. Hier in Schotland worden maar enkele Geneefse wijzen gezongen — eerst verminkt en aangepast en brutaal versneden naar confectiemaat. Ginds in Zuidafrika is de mooie psalmberijming van prof. dr. J. D. du Toit schandelijk aangetast door de vele Engelse nuwe wijsjes, waarover Totius getreurd heeft. (Hij heeft mij hier persoonlijk

Vervolg van pagina 255

IN AMERIKA

Zo waren wij op onze bestemming in Grand Rapids aangeland. Aanvankelijk voelden we ons als een kat in een vreemd pakhuis. Nadat de kamer wat geordend was wilde ik me wat nader oriënteren in het grote complex van gebouwen. Dit bleek niet zo eenvoudig te gaan. Ik liep daar wat rond op de campus met al zijn gebouwen en bijgebouwen omgeven door grote gazons; het leek in de verste verte niet op de studenten-behuizingen die ik kende uit Amstelveen. Nadat ik wat informatie had ingewonnen over de gang van zaken die avond en wat had rondgelopen kon ik de dormitory, waar wij waren ondergebracht niet meer vinden en dwaalde als een schaap in het rond. Zo vond mij ds Bill Vanderbeek uit Vancouver, die naar ons later bleek mij een keer hoorde preken in Zwolle — wat is de wereld klein — en als een goed herder bracht hij mij vlug en veilig naar de kamer. U moet hieruit niet opmaken dat er aan onze opvang in Grand Rapids

zo één en ander ontbrak. We moesten gewoon *even wennen* aan de omgeving en aan de manier van organiseren.

Bij het begin van de synode zocht ds G. Bouma van Grand Rapids aanstonds contact met de gasten uit Nederland om ons op voortreffelijke wijze te begeleiden.

De eerste zondag waren we te gast bij Prof. dr J. Kromminga.

Men was altijd bereid ons te helpen en te informeren.

Na de avondmaaltijd op die eerste dag kwamen er twee grote bussen voorrijden, die de leden van de synode en de gasten naar de Beckwith Hills Christ. Ref. Church brachten, waar de prayer service werd gehouden.

In de bus voltrok zich een eerste kennismaking met de leden van de synode en weer hoorden we allerlei *echt vaderlandse* namen: Oegema, Geschiere, Van Harmelen, Abma, Mulder, Tuininga, Postman, Knoppers en vele andere.

De praeses van de roepende kerk Rev. John Joldersma ging voor in de dienst, waarin gelijk het 125-jarig bestaan van de gemeente aldaar werd herdacht. Op onze ervaringen in kerkdiensten hoop ik een volgend keer iets te zeggen.

Na afloop was er opnieuw gelegenheid om kennis te maken en uit te

leggen wie wij waren en wat wij kwamen doen.

U begrijpt, het was een *boeiende* aangelegenheid en de synode moest nog beginnen. Ik merk dat ik al heel wat aandacht van de lezers heb

gevraagd en toch nog maar weinig heb verteld.

Volgende keer iets over het werk van de synode en over de omgang met de broeders en zusters aldaar.

Ga eerst heen, en verzoen u met uw broeder

Wij moeten ons verzoenen met de naaste zolang wij nog op weg zijn met elkaar. Maar broeders, heus, dan mag u zich wel haasten, want lang niet ieder mens wordt tachtig jaar.

De ouderdom komt dikwijls met gebreken, straks gaat het allemaal zo vlot niet meer. Wie zegt, dat u straks nog zult kunnen spreken, of lopen, of niet omkomt in 't verkeer?

Denk nu eens niet: 'Het is door hem begonnen'. Heeft Jezus dat soms ook van u gezegd? Kom, trek uw jas aan, en geef u gewonnen, misschien komt alles dan nog goed terecht.

Nee, zet het nu niet meer uit uw gedachten. Schrijf eens een brief, en post hem metterdaad, (dat stukje voor de krant kan nog wel wachten) doe het meteen, straks is 't misschien te laat!

E. IJSKES-KOOGER

Uit: Een fluit van riet

Uitgave: Buijten en Schipperheijn - Amsterdam.

over geschreven en wilde het er niet bij laten zitten.)

Wanneer dus de E.O. op een landdag meent de psalmen 23 en 146 op populaire schlagers te mogen laten zingen, dan toont hij daarmee nog altijd de scholing en de smaak te missen, die hem van den beginne aan heeft ontbroken. Niettemin blijf ik de E.O. begunstigen: vele buitenkerkelijke vrienden zijn er door bereikt en dat is niet gering.

—o—

Ben ik het tot zover eens met ds Amelink — hier kom ik aan zijn argumentatie, waarmee ik het bepaald niet eens ben. De rijkdom van het klassiek-gereformeerde; de klassiek gereformeerde leer, de klassiek gereformeerde theologie, het klassiek gereformeerde levensgevoel en het klassiek gereformeerde lied, die zouden de E.O. moeten weerhouden van kerkmuzikaal overspel? Deze argumentatie overtuigt mij niet en zal wellicht anderen boos maken.

Wat is klassiek? Dat kan betekenen: behorende tot de Griekse of Romeinse oudheid — maar dat is de Reformatie niet. Dat kan verder betekenen: voortreffelijk, uitstekend, voorbeeldig in zijn soort, als model aanvaard of aanvaardbaar, met blijvend gezag. — En hier zal het wel om gaan. Want verder kan klassiek zijn: aansluitend bij de geest van de oudheid, of getuigend van zielsrust en zedelijk evenwicht, of traditioneel — en dat schijnt hier niet te zijn bedoeld. Goed dus, met klassiek is voortreffelijk, voorbeeldig, bedoeld.

En wat is gereformeerd? Iets wat een nieuwe vorm, een nieuw model, een nieuwe inhoud heeft gekregen — voornamelijk door de geestelijke vernieuwing die Reformatie heet. Gereformeerd is bijzonder: orthodox-calvinistisch. En klassiek-gereformeerd is dus: naar de regels

voor een christelijke levensstijl, als Calvijn en zijn nadere verklaarders ons hebben aangereikt.

Hier neem ik afstand tot ds Amelink. Ik versta ds Amelink ten volle en ben overtuigd lid van een gereformeerde kerk — dat wast alle water van de Noordzee niet af. Maar wanneer het klassiek-gereformeerde element de christenen als universeel exemplaar wordt voorgehouden — en dit in alle trappen en delen, van leer tot lied — dan vermenigvuldigen zich mijn vraagtekens.

Ik ben lid ener gereformeerde kerk: omdat ik daar, en daar alleen, een zuivere Woordbediening heb ondergaan, die mij tot in mijn merg is getrokken; en dit ondanks de oceaan van woorden, woorden, woorden. Maar niet omdat ik daar, en alleen daar, de voorbeeldige christelijke levensstijl heb aangetroffen. Ook niet omdat ik weg ben van de drie formulieren van enigheid, waarvoor ik vier maal mijn handtekening moest zetten, maar die sedert eeuwen ongewijzigd mank gaan aan de feilen van menselijke opstellers; hoewel ze eindeloos in een adem met Gods Woord worden genoemd, hetgeen de indruk wekt alsof ze daarmee op één lijn liggen. Ook niet omdat ik in de gereformeerde leer van uitverkiezing en verwerping zoveel geluk heb gevonden. Ook niet omdat de gereformeerde theologie zoveel goeds voor onze niet-gereformeerde medemens heeft gebracht, of een zoutend zout betekende of een stad op een berg voorstelde. En helemaal niet omdat het klassiek-gereformeerde element onze kinderen en kleinkinderen vasthoudt bij de genade van onze Heiland — die alleen te loven en te prijzen is tot in eeuwigheid, amen.

—o—

Klinkt dat wat ongewoon? Dan meen ik Calvijn op mijn hand te hebben — om van de Schrift even te zwijgen — die meer dan u of ik een afkeer van het simpele woord „gereformeerd”

had. Een afkeer? Ja, voorzover het niet gepaard ging aan het „en zich reformerende”. Het verleden deelwoord is het eind van het gereformeerde christendom — naar mijn onbescheiden mening. Maar de term „en zich reformerende” opent perspectieven, die de eeuwen kunnen doorstaan en een blijvend licht in deze wereld garanderen. En dát woord mis ik onder ons, levenslang.

Om kort te gaan. Ds Amelink en ik zijn het op de hoofdzaken gelukkig goed eens: dat alleen de genade van onze Heiland ons zal redden van onze zonden, dwalingen, vooroordelen en tekortschieten; ook dat wij aan deze genade veel dank en een volkomen gecorrigeerde levensstijl verschuldigd zijn; ook dat Gods Geest ons tot een nieuwe gehoorzaamheid in staat stelt, tenzij we dat niet wensen; ook dat de Heere God ons in zijn Woord vele aanwijzingen geeft voor een wandel en een oordeel, die overeenkomen met onze bekering en dankbaarheid.

Maar ik geloof niet, dat het klassiek-gereformeerde element ons de sleutel geeft tot een betere wereld; dat zou zelfs het zich-reformerende element niet kunnen. De sleutel tot een betere wereld ligt bewaard in ons persoonlijk geloof, verstaan en kennen van de almachtige God en van Jezus Christus. Niet via het kerkelijk ledenregister, niet via klassiek-gereformeerde elementen, maar door dagelijkse bekering en door een dagelijks gebedsleven wordt die gans andere levensstijl gevonden.

En die nieuwe levensstijl geeft waarborgen voor wat liefelijk is en welluidt; voor wat heilig (afgezonderd van deze vergankelijke wereld) is. Zodat wij gaan aanvoelen, met welke offers wij de Heere kunnen tegemoet treden. Dan komen wij niet met deuntjes, waarvan de Heere zou zeggen: probeer dat uw koningen eens te verkopen *).

*) Mal. 1 : 8.

Boekbespreking

Marinus van den Berg —
„Zieken aan het woord” —
Uitgave van J.N. Voorhoeve,
Den Haag.
157 pag. Prijs f 22,50.

Dit boek maakt deel uit van de serie „Pastorale handreiking” en handelt over ziek-zijn, luisteren, troost. Het richt de schijnwerper op de omgeving van zieken, gaat nader in op de betekenis van zieken en concentreert zich op het verband tussen geloof en lijden. De schrijver is als pastor verbonden aan het interconfessioneel verpleeghuis „Randerode” te Apeldoorn. Reeds eerder publiceerde hij over onderwerpen, die betrekking hebben op ziekte en ouderdom. In het woord vooraf geeft de auteur aan, dat zijn boek een bundeling van brochures is van de Nationale Ziekendag van 1976-1980. Verder zijn ook enkele lezingen opgenomen. Van den Berg geeft duidelijk aan hoe men met zijn boek dient om te gaan.

„Dit boek”, zo schrijft hij, „is geen receptenboek”. De auteur is een goede gids, die je de wereld van zieken en gehandicapten binnenleidt en op dingen wijst, die je gauw vergeet of zelfs helemaal niet in de gaten hebt. Hij kent de binnenkant, wij vaak alleen maar de buitenkant. Toen ik het boek van Marinus van den Berg bestudeerde, moest ik denken aan die spreuk, die ik pas tegenkwam: „Heeft u ook zo’n moeite om mensen te vinden?”

Mensen, die bereid zijn naar je te luisteren als je niet meer uit de voeten kunt en aan wie je je nood kwijt kunt. Mensen, die bereid zijn op het ziek-zijn van de ander in te spelen en in het contact zich afscheiden opstellen en de juiste accenten weten te leggen. Daar heeft de wereld schreeuwend behoefte aan. Gevoeligheid voor de eigen waarde en voor de unieke betekenis van de ander zoals Van den Berg het uitdrukt, is een hulp, die niet betuttelt en bedisselt. „Het-er-zijn geeft heel wat meer steun dan alles wat we zeggen” (p. 43). Een mens komt vaak in de crisis als gezondheid verandert in ziekte. Want de ziekte scheidt je van wat de gewone wereld heet. Je wordt dan minder bij de dingen betrokken. Er wordt zonder jou beslist. Je voelt je vaak machteloos. De communicatie met

medemensen krijgt een andere kleur. Je ontdekt wie werkelijk je echte vrienden zijn. Het bezoek van mensen, die geen enkel orgaan voor je toestand hebben, wordt als een bezoeking door je ervaren. Het belast je. Dat kunnen bloemen en fruitmanden, hoezeer ook op prijs gesteld, niet goedmaken. Het is te waarderen, dat de Apeldoornse pastor allerlei facetten van het ziek-zijn en wat ermee annex is, belicht. Terrecht hekelt hij het vlotte gezegde aan het adres van de ongeneeslijke patiënt: „U zult ermee moeten leren leven!” Iemand antwoordde eens toen zijn dokter dat tegen hem zei met de vraag: „Dokter, kunt u me ook zeggen waar die school staat, waar ik dat kan leren?”. De schrijver kent zijn tijd biezonder goed. Hij signaleert ettelijke misstanden en gevaren in het intermenselijk verkeer. „De wereld van de gezonde mens is bijzonder centraal komen te staan in onze maatschappij” (p. 89). „Waarden als mysterie, je verwonderen, stil kunnen zijn, zijn in het gedrang” (p. 90). Ik denk hierbij aan dat markante woord van Lamartine: „De stilte is de enige taal van de mens wanneer hetgeen hij ondervindt te machtig is”.

Wij worden geroepen een antwoord te geven op de vraag naar de zin van het lijden.

„Lijden kan verheerlijkt worden; dan wordt de mens opzij gezet. Lijden kan verhuld worden of weggeschoven en ook dan wordt de mens opzij gezet.” (p. 108).

Uit heel het boek kan men veel leren. Ziek-zijn en zieken bezoeken is een kunst!

Op boeiende wijze weet de auteur over het leven en lijden van Job te schrijven.

Job moet dwars door allerlei weerstanden heen geloofsovergave leren. Geloofsovergave staat haaks op de gedachte, dat God te regelen en te manipuleren zou zijn. „De overgave van Job is niet een aangepaste overgave. Het is de overgave, die door de worsteling van het boek heen is gekomen tot aan de drempel van een groot mysterie.” (p. 152).

Het boek is vlot geschreven. De schrijver weet ettelijke voorbeelden uit de praktijk op passende manier aan te wenden om zijn betoog te illustreren en te onderstrepen.

Ik acht dit boek een belangrijk geschrift op het terrein van het omgaan met zieken en het zich spitsen op de belangen van de patiënt in de communicatieve sfeer.

Het is een goed ding, dat vooral de laatste tijd in de verpleegkundige sektor juist daaraan veel aandacht besteed wordt. Toch heeft het boek

mij niet bevredigd en laat het bij mij een gevoel van teleurstelling achter. Ik mis de echte bijbelse doorlichting van de gerezen en aangewezen problemen. Pas aan het slot raakt de pastor deze dingen aan. Maar dan vraag ik mij wel af waarom hij meent te kunnen volstaan met de herhaalde betuiging: God wil het lijden niet. Is dat zo? Hoe dan? En is dat dan het enige wat in dat kader te zeggen valt? Het is mij een raadsel hoe v.d. Berg kan opmerken, dat geloven ook wel eens een last is. Wat verstaat hij dan onder geloven? Hangt een dergelijke uitdrukking niet direkt samen met de stelling: „Ik ga ervan uit, dat geloven menselijk is.”? (p. 135). In het verhaal over Job wordt Job in alle opzichten in bescherming genomen. Maar toen Job zijn geboortedag vervloekte zei hij nee tegen zijn Schepper. En ieder kan weten, dat de HERE hem dat niet in dank heeft afgenomen. Integendeel!

Op pag. 136 komt de R.K. opvatting van de auteur om de hoek gluren als hij de traditie een gezaghebbende plaats biedt direkt naast de Heilige Schrift. De vertaling van de Naam Jahweh met: Ik zal er zijn voor u. (o.a. p. 137) verradt m.i. beïnvloeding door de moderne theologie. Het boek blijft teveel in het horizontale hangen. Als mijn hoofdbezwaar geldt, dat de schrijver het nergens heeft over zonde en genade. Maar hoe kun je over ziekzijn etc. schrijven als je dergelijke beheersende bijbelse noties zelfs niet noemt?

Slotkonklusie: Een boek, dat een noodzakelijke dimensie mist, maar dat veel materiaal biedt aan hen, die in de praktijk regelmatig met zieken en eenzamen te maken hebben. Zij kunnen uit dit keurig uitgegeven geschrift leren welke invalspoort zij hebben te kiezen bij de benadering van de noodlijdende medemens. Want naastenliefde en zelfverloochening zijn familie van elkaar!

O. Mooiweer, Enschede

Kerknieuws

Rectificatie — Anders dan in het Informatieboekje vermeld staat is het gironummer van C. C. Koolsbergen, theol. student te Hilversum: 261389.

Ds H. van Ommen — Adres: Hollewand 51, 8051 HD Hattem, tel. 05206-45709.

Rotterdam-Overschie — Sekretariaat Diaconie: M. Bouma, Vijverlaan 505, 2925 VH Krimpen a.d. IJssel, telef. 01807-17175.

Apeldoorn — Ds F. van Deursen hoopt 29 september a.s. te herdenken dat hij 25 jaar geleden bevestigd

werd als dienaar des Woords te Barrendrecht.

Ter gelegenheid van dit jubileum hoopt de kerkead D.V. een receptie aan te bieden op vrijdag 24 sept. a.s. voor alle vrienden en bekenden van buiten onze Apeldoornse kerkelijke gemeente.

U wordt daartoe uitgenodigd tussen 17.00 en 18.30 uur in het gebouw van de Theologische Hogeschool, Wilhelminapark 4 te Apeldoorn.

Daarna hoopt de gemeente een feestelijke bijeenkomst te houden, in de aula van de Chr. M.T.S. aan de Boerhaavestraat.

T.S.B. — Op D.V. 18 september a.s. wordt de eerste bijeenkomst van dit seizoen gehouden van de Theologische Studie Begeleiding.

Deze begeleiding vanuit de Nederlands Gereformeerde kerken wordt gegeven door de di. H. de Jong, O. Mooiweer en H. Smit. De studenten en de begeleiders komen 1 maal per maand op een zaterdag bij elkaar om 's morgens een preek van een ouderejaars student te beluisteren en bespreken en 's middags een lezing van één der begeleiders bij te wonen en te bediskussiëren. Soms is er een lezing van een deskundige van buiten af. Op 18 september is dat ds A. H. Algra, die zal spreken over 'Het recht van opstand, met name in de 80-jarige oorlog'. In zo'n geval verhuist de preek naar de middag.

Voor de T.S.B. kunnen we beschikken over één van de kollegezalen van de Theologische Hogeschool der Chr. Geref. Kerken aan het Wilhelminapark 4 te Apeldoorn. Een bijzonder geschikte plaats, temeer omdat het merendeel van de studenten uit de Ned. Ger. Kerken in Apeldoorn studeert.

In de meimaand besteden we een heel gezellig en leerzaam weekend aan het T.S.B.-werk; dit jaar hopen we weer te gast te zijn in het gebouw van de Reformatorische Bijbelschool te Zeist.

Van iedere Ned. Ger. theologiestudent wordt verwacht dat zij/hij, ijs en weder dienende, een regelmatig bezoek(st)er is van de T.S.B.-bijeenkomsten.

Dus... als je — eerstejaars student theologie bent,
— of met de vooropleiding gaat beginnen,
— en na lezing van bovenstaand stukje van plan bent de T.S.B. te gaan bezoeken,

neem dan voor meer informatie spoedig contact op met de sekretaris van het T.S.B.-werk: Paul Kurpershoek, Deventerstr. 94, 7321 CC Apeldoorn, tel. 055-662186.

Leerdam — Op zondag 5 september a.s. zal D.V. een kerkdienst van de Ned. Gef. Kerk van Leerdam worden uitgezonden via de televisie. Aanvang van de dienst: nam. 5 uur. Voorganger: Ds P. Veldstra.

Vrouwencontactdag 1982 — De jaarlijkse vrouwencontactdag van de Ned. Geref. Kerken zal dit jaar D.V. in Bunschoten/Spakenburg worden gehouden en wel op woensdag 22 sept. a.s. in de Westerkerk, Van der Duyn van Maasdamlaan, aanvang 10.15 uur. Wij willen al onze zusters uitnodigen om op bovengenoemde dag naar Bunschoten/Spakenburg te komen en zo met elkaar een fijne dag te hebben. Zoals u weet, deze dag is niet alleen voor leden van vrouwenverenigingen,

maar voor een ieder die deze dag mee wil maken.

Spreker op deze dag is ds J. Stuij uit Kampen over het onderwerp: „De opvoeding naar de Schriften in '82". Verder vermeldt het programma kunstfluiten, samenzang, declamatie, koorzang e.d. Het geheel staat onder leiding van de heer B. Geuchies.

Toegangsbewijzen à f5,— per persoon kunnen op 22 september a.s. in de hal van de kerk worden gekocht. Voor de aanvang van deze dag tot plm. 10.00 uur is er gelegenheid om een gratis kopje koffie te drinken. Dit zal kunnen in de zalen van de kerk.

Wij willen u echter dringend verzoecken in uw plaatselijke kerkbodes alvast melding te maken van de vrouwencontactdag.

Hopelijk tot ziens D.V. op woensdag 22 september a.s. te Bunschoten/Spakenburg.

De Voorbereidingscommissie Vrouwencontactdag 1982 te Bunschoten/Spakenburg.

Studenten Nijmegen — Van alle aankomende en reeds in Nijmegen studerende jongelui zullen wij graag de adressen in Nijmegen en omgeving ontvangen.

Wilen deze jongelui, of hun ouders of de betrokken kerkeraden hieraan zoveel mogelijk meewerken?

Ook als ze de weekenden niet in Nijmegen doorbrengen, is het voor het onderling contact toch van belang, dat deze adressen bekend zijn.

Uw opgaven kunt U zenden aan: P. de Putter, scriba Ned. Ger. Kerk, Uranusstraat 41, 6543 XR Nijmegen, tel. 080-771673. B.g.g. J. van Dam, tel. 080-449297.

L'ABRI — Uit de l'Abri-brief d.d. 14 augustus citeren we:

Dit is een bijzondere nieuws- en gebedsbrief, n.l. onze afscheidsbrief vanuit het l'Abri-werk in Eck en Wiel.

Dat ons vertrek (op 29 augustus) zo snel volgt op het nieuws van onze plannen in de vorige nieuwsbrief, heeft te maken met één van de hoofdredenen waarom wij naar Canada gaan. Wij willen onze kinderen daar opvoeden. De verharding en verkillung van het leven is daar niet zo doorgedrongen als in Europa. Ook wat opleiding betreft hebben zij daar meer kansen. Het is erg summier wat ik nu neerschrijf. Maar, u beseft wel dat daar veel denken en bidden achter schuilt. Het feit dat de emigratieprocedure zo ongewoon snel is verlopen, is voor ons een bevestiging geweest van onze beslissing. Binnen vier dagen had ik een werkvergunning! Voor een land als Canada is dat zeer ongewoon. Ook zijn deze weken een bemoediging voor ons geweest voor de toekomst. Er zijn veel onzekerheden. Er wordt nog naar een huis gezocht. Wat werk betreft, heb ik een part-time baan als voorganger in een kleine huisgemeente. Wat onze plaats als l'Abri medewerkers betreft, gaan wij als l'Abri medewerkers die hun onderhoud buiten l'Abri krijgen. Wij wachten af of de Heer rondom ons in Canada een nieuw l'Abri-werk opent. Met die openheid gaan wij.

De plaats waar wij gaan wonen heet Swift Current in de provincie Saskatchewan. Mijn reis naar de l'Abri conferentie in juni van dit jaar had ook als doel om de situatie in Swift Current te verkennen. De kontaktpersonen waren Jim en Donna An-

derson, die wij op een vorige conferentie hadden leren kennen. Dat bezoek was zeer bemoedigend. Niet alleen kreeg ik daar meteen een werkvergunning maar de ontvangst door allerlei mensen was ontroerend. De meesten van de huisgemeente waren bekend met de boeken van Schaeffer en het werk van l'Abri. Zij zegden ons ook alle hulp toe wat een mogelijk l'Abri-werk betreft. De lezing die ik op een van de avonden hield werd bezocht door een kleine veertig mensen, die ook het l'Abri-werk kenden en in gebed achter onze plannen wilden staan. Het woord huisgemeente klinkt misschien nogal schismatisch, sektarisch. In dit geval is dat zeker niet waar. Hij bestaat uit mensen die noodgedwongen uit verschillende dode en vrijzinnige kerken samengekomen zijn, zonder de pretentie zich een kerk te noemen. Mijn komst als voorganger betekent wel dat het vrijblijvende karakter dat men tot nu toe had, weg zal gaan. Maar, daar zijn ze ook aan toe.

Wij willen dus hetzelfde werk blijven doen als in Eck en Wiel, zij het in een andere vorm, en op veel kleinere schaal. Ons huis willen we open stellen voor allen die de Heer op onze weg stuurt. Het is met pijn in ons hart dat wij het werk in Eck en Wiel verlaten. Wij houden van de mensen met wie wij samengewerkt hebben en van de velen die er de afgelopen drie jaar geweest zijn. Het afscheid valt moeilijk, daarover straks nog meer. Wat betreft onze opvolging: Wim en Greta Rietkerk overwegen om weer terug te komen. Op dit moment (14 augustus) hebben zij hun beslissing nog niet bekend gemaakt. Minna en ik kwamen al een geruime tijd samen met Wim en Greta om te bidden en te praten over de weg van de Heer met ons en met het werk. Wij vragen dringend om uw gebed voor deze nieuwe wending in het werk van l'Abri. Bidt voor Wim en Greta en hun beslissing. Bidt voor de voortgang van het werk in deze tijd van veranderingen.

Terugziende op de afgelopen drie jaar denk ik ook aan hen die het achterland van l'Abri vormen, allen die met hun gebed en giften achter het werk staan. Velen kennen wij helemaal niet, anderen alleen van de namen die regelmatig op de girobiljetten staan. Zonder hen zou er geen werk van l'Abri zijn. Met grote dankbaarheid en ook diepe verwondering zijn wij getuigen geweest van hun trouw. Ik noem in dit verband ook de trouwe hulp van mevr. Mulder en haar gezin in Assen met het typen en versturen van de l'Abri-brieven. Ook hun hulp en die van de kring dames in de gemeente Assen die trouw elke keer helpen met het verzenden van de brieven is een deel van het l'Abri-werk...

Met grote dankbaarheid voor u allen,

Nick en Minna Cornelisse

De volgende l'Abri-zaterdagen zijn:

4 sept. — Henk Geertsema;
11 sept. — Utrecht-zaterdag (tel. 030-718327);

18 sept. — Hans van Seventer;
25 sept. — Bob Goudzwaard.

Naschrift P.J.v.K. — In verband met mijn vakantie kan dit bericht pas opgenomen worden nadat de afscheidsbijeenkomst heeft plaats gehad. Dat was op zaterdag 28 augustus j.l. Dat dit niet op tijd kon worden aangekondigd spijt me zeer.

Nieuws uit breder kring

Stichting „Christelijk Studiecentrum” — (ICS) — Op zaterdag 11 september a.s. zal D.V. de opening van het 13e cursusjaar van het Christelijk Studiecentrum plaatshebben. Deze bijeenkomst wordt gehouden in de English Episcopal Church, Groenburgwal 42 te Amsterdam.

Programma:

10.00 uur: openingsrede door prof. dr B. Goudzwaard over „Christen-zijn in samenleving en wetenschap vanuit de wederkomst van Christus”.

13.30 uur: vier themagroepen (naar eigen keuze) over: a. Pedagogiekring-Utrecht: „Het gezin, hoeksteen van onze samenleving?”; b. Juridische kring: „Godsdienstvrijheid, ook in Nederland?”; c. Kunstkring: „Christelijke popmuziek?”; d. Sociologenkring: „Het verschijnsel evangelische jeugdbeweging”.

Belangstellenden zijn hartelijk welkom.

In de komende cursus zullen de volgende studieklassen draaien:

1. Algemene kringen: over „mens en maatschappij”.

2. Vakkringen:

— literatuur-, kunst- (musicologisch, beeldend), geschiedenis-, taalwetenschap- en journalistiekkring;

— economie-, landbouw/milieu-ethiek-, sociologen-, juridische, politicologen- en planologenkring;

— pedagogie-, psychologie-, medische ethiek- en welzijnswerkkring;

— een kring over „geloof en natuurwetenschap”.

Op deze kringen, o.l.v. ouderejaarsstudenten of jonge afgestudeerden, denken de deelnemers met elkaar na over fundamentele vragen in het licht van de Bijbel, als autoriteit van hun leven.

De kringen staan open voor studenten, afgestudeerden en belangstellenden.

Wanneer u het jaarprogramma 1982-1983 wilt ontvangen, schrijft u dan even naar: Stichting ICS, Nieuwezijds Voorburgwal 96 I, 1012 SG Amsterdam (tel. op do. en vr. 020-257141)

35 jaar PIT-kollekte — Alles wat met het leger te maken heeft, wordt vandaag kritisch bekeken. Logisch, want zaken als de bewapeningswedloop en het opstellen van kernwapens duiden voortdurend op in discussies en in de media. En terecht, want het raakt ons allemaal, nu en straks.

Onze zorg. Maar er is nog iets anders wat ons óók allemaal zou moeten raken. Het feit dat tienduizenden jonge mensen in dienst zijn en terecht komen in een leefsituatie met vaak heel eigen problemen. En daardoor vaak behoefte hebben aan een goed gesprek, aan ruggeleuning, aan een vertrouwensman.

Daarvoor is er de geestelijke verzorger. Wie tegenwoordig in de krijgsmacht gewetensvol de geestelijke verzorging wil behartigen, oefent 'n veeleisend, soms bijna slopend vak uit. Als daar nu ook nog geldzorgen bij moeten komen, kan het wel eens teveel worden.

En toch heeft ook de dominee in uniform zijn eigen voorzieningen nodig. De subsidie van het rijk en de buffetopbrengsten die de militairen in hun tehuizen en centra zelf bij elkaar brengen, zijn echt niet voldoende om alle kosten van de geestelijke verzorging te dekken. Daar is dan ook de jaarlijkse PIT-kollekte een onmisbaar instrument bij: al 35 jaar werk voor de vrede, geestelijke vrede in een militair klimaat.

Breed terrein. 120 predikanten, 36 militaire centra in Duitsland en nog enkele 'overzee', een vormings- en bezinningscentrum Beukbergen, waar jaarlijks vele duizenden jongens tot zichzelf komen. Heeft u er idee van wat daar allemaal voor nodig is? Predikanten, die behoefte hebben aan lektuur, bijbels, videoprogramma's en -apparatuur en een ruimte om rustig te kunnen praten. Tehuizen die nodig moeten worden verbouwd en uitgebreid; inventaris die hard aan vernieuwing toe is. Maandelijks verschijnende periodieken, een leuk kerstpakkertje, de verzorging van diensten en bijeenkomsten en mogelijkheden om de jongens goedkoop aan goede lektuur te helpen enz. Het terrein is breed en vraagt daarvoor veel geld.

Veel geld. Daarom is er naast de officiële inkomsten veel geld nodig uit particulier initiatief, wil de geestelijke verzorging echt haar taak kunnen behartigen. Vandaar onze dringende oproep: laat die dominee en die tehuisleider niet in de kou staan en de militairen daarmee ook niet. Steun, zo goed als het maar kan, de PIT-kollekte, die in de week van 6 t.m. 11 september wordt gehouden. Of stort uw hoognodige bijdrage op gionummer 5163 t.n.v. PIT, Rijswijk. Dat is werken aan de vrede.

Wilt u meer weten over het PIT? Bel ons even: 070-994170.

Protestants Interkerkelijk Thuisfront, Geestbrugweg 91, 2281 CH Rijswijk.

„Aktie” over wereldgodsdiensten — Het interkerkelijke jongerenmaandblad Aktie heeft haar septembernr. gewijd aan het thema „Wereldgodsdiensten”. Was het vroeger hoogstens interessant om te weten wat mensen in verre landen geloven, nu is het noodzakelijk. De wereldgodsdiensten zijn in ons landje gekomen. Turken, Surinamers en Aziatische vluchtelingen brachten hun zeden en hun religie mee. Zeden en religies waar de Nederlanders vaak weinig van begrijpt. En onbekend maakt onbemind. Vrijwel altijd ten onrechte. In het septembernummer van Aktie besteedt de redactie van Aktie aandacht aan het Hindoeïsme (interview met hulpverlener die in Nepal werk-

te), boeddhisme (interview met de voorzitter van de „Unie van Boeddhisten in Nederland”), islam (reportage van opening moskee, interview met maatschappelijk werkster) en jodendom (overzicht van diverse „Israël-visies” en artikel over anti-semitisme). Verder wordt in het septembernummer aandacht besteed aan het werk van de Bommelschepper Marten Toonder en wordt met zanger Lee Towers gesproken over de zin van het leven en zijn muzikale ambities. Men kan vrijblijvend een proefnummer van Aktie aanvragen bij: de administratie van Aktie, postbus 73, 3970 AB Driebergen, telefoon 03438-15744.

„De Christenvrouw” — Voor al haar leden en andere belangstellende christenvrouwen belegt de Vereniging „De Christenvrouw” op D.V. zaterdag 11 sept. a.s. een landelijke opbouw- en toerustingdag.

Plaats: Grachtkerk, Lieve Vrouwestr. 15, Amersfoort (ca. 10 min. lopen van het station, ook per bus bereikbaar).

Het onderwerp zal zijn: „Christen en overheid in deze maatschappij”.

Spreker: de heer J. J. Frinzel. De leiding van de samenhang is in handen van de heer Arie Pronk.

De toegang is vrij. Wel wordt er een collecte gehouden ter bestrijding van de kosten. De dag begint om 10.30 uur en eindigt om ca. 15.00 uur.

In de middagpauze zal er ruimschoots gelegenheid zijn voor onderlinge ontmoeting. S.v.p. lunchpakket meeneemen.

's Middags is er volop tijd voor de beantwoording van gestelde vragen. Inlichtingen: tel. 05939-437.

Morgenland-zending — De jaarlijkse ontmoetingsdag wordt D.V. gehouden op zaterdag 18 september a.s., 10.15 uur in het Congrescentrum van Ouwehands Dierenpark te Rhenen.

De Morgenland-zending, waarin leden van verschillende protestantse kerken samenwerken, heeft haar arbeidsterrein in Libanon, Syrië en Iran.

Kerkhistorische themadag over de verhouding Nadere Reformatie-Reformatie — Op 11 september a.s. zal, uitgaande van het Documentatieblad Nadere Reformatie, opnieuw een themadag worden georganiseerd. Vorig jaar vond dit voor het eerst plaats en de reacties waren dermate positief, dat getracht gaat worden hiervan een jaarlijks gebeuren te maken.

De themadag dit jaar krijgt als thema mee: „Hoe dacht de Nadere Reformatie over de Reformatie?”. Het morgenprogramma vangt aan om 10.00 uur. De eerste speker is Prof. dr S. van der Linde uit Utrecht, die een algemene inleiding tot het thema verzorgd. Daarna komt een lezing

van drs W. J. op 't Hof uit Ouddorp die zich beperkt tot vertegenwoordigers van de Nadere Reformatie uit de eerste kwart eeuw van deze stroming. Het middagprogramma begint om 14.00 uur. Dit opent met een lezing van dr I. Boot uit Boven-Hardinxveld, waarin de visie van Jod. van Lodensteijn nader wordt bekeken, waarna ds H. Paul uit Vlissingen afsluit met de visie van een late vertegenwoordiger van de Nadere Reformatie, dr Alex. Comrie.

De themadag wordt georganiseerd in het Streekcentrum voor vorming en onderwijs, Slaak 45 te Rotterdam. De toegang is geheel gratis. Het einde van het middagprogramma zal om ongeveer 17.00 zijn. De Slaak is gemakkelijk bereikbaar per tramlijn 1 vanaf NS-station Rotterdam-C., en vanuit het centrum van Rotterdam per metro/sneltram; in beide gevallen uitstappen op halte Oostplein.

Inlichtingen over het blad en de themadag zijn te verkrijgen bij Lindenberg's Boekhandel, Slaak 4-14, 3061 CS Rotterdam, tel. 010-111607.

„De woorden gezongen” — project van de NCRV-radio rond liederen bij het boek Deuteronomium — De NCRV-radio zal in het komende winterseizoen, vanaf 6 september, in de theologische rubriek 'Steen in de vijver', elke week aandacht besteden aan liederen bij het boek Deuteronomium. De serie kreeg de titel 'De woorden gezongen', ontleend aan de joodse benaming van het boek Deuteronomium: de woorden. De NCRV verzamelde bestaande liederen bij dit bijbelboek, en gaf opdracht tot het maken van nieuwe teksten en melodieën.

In steeds meer kerkelijke gemeenten worden de eerste vijf bijbelboeken, bekend als de 'thora', hoofdstuk na hoofdstuk doorgelezen. Teleurstellend is echter, dat er maar zo weinig liederen gezongen kunnen worden bij de lezingen uit Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium. Met deze eerste serie uitzendingen, waarin telkens een lied wordt voorgezongen en toegelicht, wil de NCRV proberen in die leemte te voorzien.

De meeste bestaande liederen stammen van Tom Naastepad, die met zijn gemeente Rotterdam het boek Deuteronomium doorwerkte. Nieuwe liederen zijn gemaakt door andere van het Liedboek voor de Kerken bekende dichters: J. W. Schulte Nordholt, Ad den Besten e.a. ...

Het zijn zeker geen berijmingen van bijbelgedeelten uit Deuteronomium. Daarvoor leent de aard van de teksten zich niet. Zelfs was in veel gevallen een vrij volgen van de tekst niet mogelijk.

Het gaat dan ook veeleer om liederen naar-aanleiding-van.

Een bundel, waarin alle 'Deuteronomium-liederen' zijn opgenomen (het zijn er 47) verschijnt in het najaar bij

Zoekt U een levenspartner?

Bel of schrijf naar het

„Christelijk Huwelijksbureau”

MOLENBELTERWEG 28 — 7451 JB HOLTEN

TEL. 05483 - 3277 - b.g.g. 05498 - 59160

Voor al uw

handels- en familiedrukwerk - boeken folders enz.
is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist

uitgeverij Boekencentrum te 's-Gravenhage.
Bij de NCRV verschijnt (in twee deeltjes) een syllabus met een korte toelichting op tekst en melodie van deze liederen door drs H. Blankesteijn. Het eerste deeltje (23 liederen) is deze zomer verschenen.

Het is te bestellen, doo overmaking van f 4,— op giro 1253000 t.n.v. NCRV-uitgaven, Hilversum, onder vermelding van 'de woorden gezongen, deel 1'.

Het programma 'Steen in de vijver' wordt uitgezonden via Hilversum 2, van 19.00-20.00 uur. Tot en met 27 september op de maandagavond, vanaf 6 oktober op woensdag.

E.O. — In „De Agnietenhof”, St. Agnietenstraat 2 in Tiel wordt een EO-gospelfestival gehouden:

Zaterdag 4 september: Solisten, duo's en gospelgroepen. 's Middags 14.00-

17.30 uur; 's avonds 19.00-22.30 uur. Woensdag 8 september: Jongerenkoren: 's Avonds 19.30-22.30 uur.

Zaterdag 11 september: Solisten, duo's en gospelgroepen. 's Middags 14.00-17.30 uur; 's avonds 19.00-22.30 uur.

(Gratis) plaatskaarten, voorzover voorradig, kunnen nog worden besteld bij de EO-Muziekafdeling, tel. 035-852641.

Voedselhulp Polen — Dank zij de steun van vele diakonieën en particulieren hebben wij dit jaar tot nu toe drie grote vrachtwagen-kombinaties met totaal 70 ton aan voedsel, kleding en medikamenten naar onze Poolse mede-christenen gebracht. Hiervan werd een evenredig deel aan kleine Joodse gemeenschappen doorgegeven.

Met dankbaarheid kunnen wij mededelen dat het voorspoedige en gezegende reizen waren, dat alle goederen op de juiste plaatsen zijn aangekomen en waarbij bleek dat in meerdere gevallen niet eerder hulp vanuit het westen was geboden.

Bovendien blijkt vooral in Midden- en Zuid Polen grote armoede te heersen onder onze geloofsgenoten, zodat deze steun extra welkom was. Men is voor de hulp zeer dankbaar, bovendien betekent het een bemoeiding en versterking van het geloof. Praktisch alle winkels zijn leeg, terwijl de prijzen — ook van levensmiddelen — sedert vorig jaar met 200 tot 400 procent zijn gestegen. Zo kost b.v. een pak goede zeep 150 gulden, wat gelijk staan aan de helft van het maandsalaris van een arbeider.

Gezien de ontstellende nood hebben wij het voornemen om — zo de Here wil — met deze voedseltransporten door te gaan, voorzover de kasmiddelen het toelaten.

De staat van beleg wordt nog steeds gehandhaafd en met een harde censuur wordt de bevolking in een ijzeren greep gehouden.

Hoewel de kerken tot nu toe zelfstandig voedsel mogen ontvangen om aan hun gemeentelieden door te geven, is de angst zeer groot dat dit verboden zal worden.

Mede hierdoor hopen wij van harte dit naarjaar nog de gelegenheid te hebben onze eigen Poolse broeders en zusters christelijke handreiking te doen door, voordat de strenge winter invalt, nog een of meerdere transporten naar Zuid- en Zuid-Oost Polen te verzorgen.

Wij bidden de Here om Zijn onmisbare zegen. Moge dit werk voortgang vinden tot eer van Zijn Naam.

Giften kunnen gestort worden op postgironummer 1775496 van de Calvinistic World Association te Heiloo, met vermelding Polen.

J. J. Molenaar, secretaris

Psalm 23

Ingegaan in de rust van de Heer mijn geliefde man, onze lieve vader, grootvader en overgrootvader

STEVEN JAN HOORNTJE

geboren 20 november 1893, eerder gehuwd geweest met Grietje Woltjer

Bilthoven, Nederhorst den Berg,	J. R. Hoorntje-Christen J. Cnossen-Hoorntje P. Cnossen J. Hoorntje J. A. Hoorntje-Kroes J. Hoorntje-Meeuwssen Klein- en achterkleinkinderen
Hengelo (O.),	
Apeldoorn,	

Bilthoven, 26 augustus 1982

Huize „d'Amandelboom”, Noord Houdringelaan 82-52.

Correspondentie-adres: Albert Schweitzerstraat 23, 7555 MA Hengelo (O).

De begrafenis heeft 31 augustus j.l. te Bilthoven plaatsgevonden.

De HEERE heeft uit ons midden weggenomen

br. A. C. Bouwman

Dankbaar gedenken we de tijd dat deze broeder als een levende brief van Christus (2 Cor. 3:3) in ons midden mocht verkeren.

Trooste de HEERE onze zuster Bouwman, ja ons allen met Zijn Woord in 1 Thess. 4-13:18

Kerkeraad en Gemeente van de Ned. Geref. Kerk te Wieringermeer.

Kleuterleidster zoekt

WOONRUIMTE
in Dordrecht of omgeving.

Telefoon 05200-36420.

BIJBELSTUDIES
VAN D. J. CHRISTIAANSE

- 1) **Leven en overvloed.** Naar een rijker geestelijk leven f 5,—.
- 2) **Naderend onheil.** Toekomst Midden Oosten f 5,—.
- 3) **Christelijke vrijheid.** In gehoorzaamheid aan God. f 3,—.
- 4) **Jezus in het midden.** Zijn gemeente f 3,—.

Franco na girostorting 1793613 Bijbelcursus P.B. 44 Oudewater.

Moet Israël ons een zorg zijn?

Vast en zeker.

Het Joodse volk is voor ons toch niet zomaar een volk?

Israël helpen is een: Gebedszaak
Hartezaak
Erezaak
Noodzaak

Help ons daarom Israël helpen

Waar het nodig is. Waar het mogelijk is.

Bijvoorbeeld in het Shaare Zedek ziekenhuis in Jeruzalem.

Gironummer 4295426 ten name van Stichting Shaare Zedek te Urk.

Contactadres van deze interkerkelijke stichting is: dhr. A. D. Goijert, Marmerstraat 43, 8084 XB 't Harde. Telefoon 05255-2788.

➔ **ADVERTENTIES MOETEN UITERLIJK DINSDAGMORGEN**

OM 10 (TIEN) UUR TER DRUKKERIJ ZIJN !!!

**Geef
een
(kinder)
bijbels
antwoord!**

Kinderen vragen naar de waarheid. Daarom woedt juist om hen een hevige geestelijke strijd. Ook in Oost-Europa. Laten wij hen het evangelie in handen geven. In de vorm van een kinderbijbel. Stichting "Antwoord" (al 10 jaar werkzaam in het Oostblok) wil er 100.000 kinderbijbels heen brengen. Namens u. Prijs per exemplaar: f 20,— (inclusief vervoer). Als u nou eens een kind antwoord gaf... Antwoord op de vraag naar de waarheid.

GIRO 1166

**stichting
antwoord**

Comite van aanbeveling:
Prof. Dr. Ir. J. van Bommel
Nel Benschop
Henk Binnendijk
Corrieten Boom
Gert Doornenbal
Prof. Dr. C. Graafland
Gien Karssen

Postbus 198 4700 AD Roosendaal

Redactieleden:

Ir. A. W. Biersteker;
T. Hoekstra
Ds. H. de Jong;
Mr. dr. J. Meulink;
D. W. L. Milo;
Ds. E. R. Postma;
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller,
Riouwstraat 59,
1521 SC Wormerveer
Tel. 075-282589

**Kerknieuws en berichten over
kerkelijke/christelijke aktiviteiten te zenden naar:**

„Kerknieuws Opbouw”,
Brugakker 36 22,
3704 LP Zeist
Tel. 03404-50278

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
Nooitgedacht 3,
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

Advertentieprijs:

40 ct per mm.
familieberichten
35 ct per mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Administratie-adres:

Kon. Wilhelminalaan 38,
3956 TD Leersum
Tel. 03434-4288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementprijs:

f 40,— per jaar of f 21,— per halfjaar.
Buitenland f 45,— p. jaar of f 60,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Dr. Schaepmanlaan 71,
2104 VC Heemstede.
Tel. 023-285825.